

Giovanbatista Galdi: *Grammatica delle iscrizioni latine dell' impero (provinze orientali)*. Morfosintassi nominale. Herder editrice, Roma 2004. 540 str. (recenzija)

Pričujoča knjiga je po dolgem času prva, ki se spet ukvarja z jezikovnimi značilnostmi latinskih napisov. Preučiti slovnične posebnosti vseh latinskih napisov je zalogaj, ki si ga nekdo sam težko privoščiči, saj količina že obstoječih napisov in še z dodatkom tistih, ki jih na novo najdejo vsako leto, tega ne bi dopuščala. Avtor se je tega zavedal, zato se je odločil področje svojega preučevanja omejiti, kar je storil na dva načina. V mislih imam v prvi vrsti geografsko opredelitev, saj se je posvetil samo vzhodnim provincam (Recija, Norik, Dalmacija, Dacija, Mezija, Trakija, Makedonija, Epir, Ahaja, Azija, Pont in Bitinija, Galacija, Licinija in Pamfilija, Kilikija, Kapadokija, Sirija, Judeja, Mezopotamija, Arabija in Egipt), kar pove že v samem naslovu. Med vzhodne province je avtor uvrstil tudi nekatere, ki jih običajno ne označujemo tako (vsaj Norik in Recija); ta opredelitev ni najbolj ustrezna, zato je naslov nekoliko zavajajoč. S podnaslovom pa natančneje opredeli tisti del slovnice, ki ga bo v danem primeru zanimal: *morfosintassi nominale*. Prvi del je posvečen oblikoslovju, a ne celotnemu, pač pa samo oblikoslovju samostalnika in zaimka, v nadaljevanju pa sledi še obravnava njune skladnje.

Glavna vira, od koder je avtor črpal napise, sta dva: *CIL III - Inscriptiones Asiae provinciarum Europae Graecarum Illyrici Latinae* – in vse

številke *Année Épigraphique* od 1888 do 1999. Kratki geografski in zgodovinski predstavitvi prostora, s katerim se avtor ukvarja, v uvodu sledi opis metod analize, kjer se srečamo z glavnimi vrstami napak, ki se nahajajo na napisih in pogosto niso samo to, pač pa so odraz konkretne podobe jezika na nekem območju. Gre za napake, ki so glasoslovno-oblikoslovne narave, za tiste, ki so posledica pisave (v določenih primerih so to prave pravopisne), ter skladenjske napake. Avtor razdeli analizo na dva velika dela: na oblikoslovje in skladnjo, ki se razcepita še naprej. Prvo razpade na oblikoslovje samostalnika in oblikoslovje zaimka; drugo na skladnjo ujemanja (*d'accordo*) in skladnjo sklonov (*dei casi*).

Oblikoslovje samostalnika avtor obravnava sistematično po posameznih deklinacijah, kjer sledi logiki sklonov (od prvega do šestega), najprej v ednini in nato še v množini. Vsakemu sklonu posebej se avtor posveti natančno in predstavi vse možne oblike, ki se za nek sklon na napisih pojavijo. Oblike, s katerimi se avtor v knjigi ukvarja, so deviacija od ustaljenih norm latinske slovnice, a kot takšne nudijo dodaten vpogled v razvoj latinskega vulgarnega jezika. Na njihovi osnovi namreč lahko preučujemo razloge, ki so privedli do točno takšne nepravilne forme, saj se vzroki velikokrat skrivajo globlje, ne samo v kamnosekovi površnosti.

Vsaki deklinaciji posebej je posvečeno razmeroma veliko prostora, saj je nenavadnih in nepričakovanih oblik določenih sklonov (skoraj vseh) veliko, avtorjeva razlaga pa temelji na konkretnih primerih napisov, brez

katerih si te knjige tako ali tako ni mogoče niti zamisliti. Oblike, ki so v primeru pričujoče knjige obravnavane na osnovi napisov iz vzhodnih provinc rimskega imperija, niso nekaj novega ali presenetljivega, saj se je mogoče z njimi srečati tudi v literarnih delih, predvsem v tistih iz pozne antike, ko je latinska slovnica izgubljala svojo strogost in so v dela prodirali t.i. vulgarizmi. Dejstvo pa je, da so le-ti prisotni na napisih skozi vso zgodovino, sploh če govorimo o provincialnih napisih.

Nekatere sklonске oblike samostalnikov so tako popolnoma jasne, druge pa veliko bolj presenetljive in so se razvile le na določenem območju, kar je bila posledica tamkajšnjega avtohtonega jezika, ki z rimsko osvojitvijo nikakor ni nehal obstajati, pač pa je živel dalje kot pogovorni jezik. In kot je latinščina vplivala nanj, je tudi sam pustil svojo sled na uradnem jeziku rimskega imperija. V »grških« provincah se je ta interakcija vršila med dvema vodilnima jezikoma tistega časa: grščino in latinščino, kar prav tako ni ostalo brez dokazov na napisih, ki jih avtor navaja kot primere. Galdi opozarja na posebnosti kot *dativus adnominialis*, kjer se namesto genitiva uporabi dativ; na zmedo med nominativom in dativom; razlaga končnico *-vs*, ki je nastala kot rezultat kontrakcije končnice *-vvs*; opozori na končnico *-um* (2. deklinacija), ki so jo uporabili za dativ ednine; govori o obliki *dibus* za *dis*; razloži končnico *-ebos* za dativ množine (3. deklinacija) in predstavi še številne druge oblike in posebnosti. Pri tem so še posebej zanimivi primeri iz Norika in Panonije, ki se nas neposredno dotikajo in eksplicitno navajajo in preučujejo

tudi napise s slovenskih tal. Kot zaključek obravnave deklinacij je avtor pripravil koristen tabelarni pregled vseh oblik, s katerimi smo se srečali tekom razlage. Preglednice so še posebej v pomoč zaradi tega, ker podajajo geografsko porazdelitev posameznih napak po provincah, na osnovi česar je mogoče ugotavljati tudi krajevno pogojene trende, ki so bili pogosto – kot že rečeno – posledica razvoja jezika, ki je bil vsaj delno pogojen tudi z avtohtonim jezikom.

Samostalniku je v okviru oblikoslovja posvečen še razdelek, ki se ukvarja s prehodi med spoli samostalnikov (moški – srednji; moški – ženski; ženski – srednji). Zmeda, ki je vladala na področju spola samostalnikov, priča med drugim tudi o želji po poenostavljanju sistema latinskega samostalnika. Tudi na tem mestu so prehodi in zamenjave razloženi na osnovi konkretnih primerov, ki jih tudi tukaj ni manjkalo.

Sledi oblikoslovje zaimka, ki je koncipirano podobno kot prej samostalniško, s tem da razlaga teče po posameznih vrstah zaimkov. Avtor začne z osebnimi in svojilnimi, nadaljuje s kazalnimi, oziralnimi in na koncu preuči še vse ostale. Kot zaključek obravnave zaimkov avtor doda še posebnosti, ki se pojavljajo pri števnikih.

Obravnava oblikoslovja se zaključí s končnim pregledom skupnih značilnosti pri samostalniku po posameznih deklinacijah, izpostavljene so posebnosti Mezije Inferior, predstavljeni samostalniki heteroklita (samostalniki, ki se sklanjajo po vzorcih različnih sklanjatev), pojasnjen je vpliv grščine; zaimki so odpravljeni zelo na kratko; še

enkrat pa se predstavi še obnašanje končnih soglasnikov (-m, -s).

Drugi del knjige, ki ima veliko manjši obseg, je posvečen skladnji. Najprej je obravnavana skladnja ujemanja, ki ga lahko razdelimo na ujemanje po številu, po spolu in glede na osebe. Pri slednjem ločujemo omahovanje med prvo in tretjo osebo, pa tudi tisto med drugo in tretjo. Sledi skladnja sklonov, pri kateri avtor sistematično in natančno predstavi posebnosti pri posameznih sklonih, ki se na področju skladnje samostalnikov in zaimkov pojavljajo. Pri nominativu je zanimivo že to, da lahko stoji namesto vseh ostalih sklonov, prav tako so predstavljene vse pomembne funkcije genetiva in odstopanja, ki se pri tem kažejo. Avtor se še enkrat ukvarja z *dativus adnominalis*, tokrat sicer bolj s skladijskega stališča, pa tudi z drugimi rabami tega sklona. Največ pozornosti pa posveti akuzativu in ablativu, ki si to tudi zaslužita, saj sta sklona z največ različnimi vlogami. Na tem mestu avtor poda še pomembno in zanimivo razlago, ki smo ji na napisih pogosto priča; gre namreč za izmenjavanje oblik *annos* in *annis*, ko hočejo povedati, kako dolgo je umrli živel. Upravičeno bi pričakovali obliko *annos*, saj bi

na vprašanje »kako dolgo?« moral stati akuzativ, a temu ni vedno tako. Povzetku drugega dela knjige, ki se skriva v kratkem pregledu spoznanj o skladnji ujemanja in skladnji sklonov, sledita samo še dva indeksa in izčrpna bibliografija predvsem na temo slovničnih značilnosti latinščine na napisih.

Pričujoča monografija je zapolnila vrzel, ki je že nekaj let vladala na tem področju, na katerem so nastajali predvsem krajši prispevki, ne pa kaj obsežnega. Jezik napisov sicer res ni bil bogat in ni vseboval zapletenih slovničnih struktur, gotovo pa je bil nekaj posebnega in prav te posebnosti si zaslužijo podrobnejše obravnave. Izrednega pomena pa je delo tudi za slovensko strokovno javnost, saj je med primeri mogoče najti mnoge napise z našega ozemlja. Pogosto so naši napisi uporabljeni kot konkretni primeri, na katerih so pojasnjene določene slovnične značilnosti, nepravilnosti ali nedoslednosti. Vsak, ki se ukvarja z rimskimi napisi na naših tleh, še posebej pa tisti, ki jih zanima jezik napisov, bo predstavljeno knjigo moral prej ali slej vzeti v roke in jo upoštevati kot zanesljiv vir.

Julijana Visočnik

Poročilo predsednika DAHŠ za obdobje november 2003 – november 2005

I. Uradne zadeve

Poročilo predsednika DAHŠ se običajno začne s točko »uradne

zadeve«. Tokrat bi jo lahko skorajda preskočili, ker ni bilo nobenih statutarnih sprememb, ne sprememb v organizaciji delovanja ali finančnega poslovanja, kakršne je bilo potrebno opraviti v bližnji preteklosti. Zato bom navedel le najnujnejše splošne